

זרקור הסברה

המאנה החברתית של לבנון

מבוא

הרפובליקה הלבנונית, הגובלת בצפונה של מדינת ישראל, נוצרה כתולדה של תהליכים מדיניים שהתגבשו לקראת סוף מלחמת העולם הראשונה ב-1918. עד אז הייתה לבנון, בדומה לחבלי ארץ אחרים במרחב, תחת שליטת האימפריה העות'מאנית. במסגרת הסכם סייקס-פיקו (1916) חולק המזרח התיכון בין המעצמות המנצחות: לבנון וסוריה הועברו לשליטת צרפת ואילו מצרים, ירדן וארץ ישראל לבריטים.

בלבנון חיים זה לצד זה בני דתות ועדות רבות: נוצרים-מרונים, מוסלמים - סונים ושיעים, דרוזים ומיעוטים נוספים. שליטת צרפת על לבנון אילצה אותה להתמודד עם המגוון העדתי והדתי הרב שבחברה הלבנונית. ממשלת צרפת חילקה את סמכויות השלטון בין העדות בהתאם לגודלן היחסי באוכלוסייה. לצורך כך נערך מפקד האוכלוסין בשנת 1932, שקבע כי העדה הנוצרית-מרונית היא הגדולה ביותר עם רוב של 52.65% ואחריה המוסלמים עם 39.04% ודרוזים עם 6.46%. האמנה הלאומית שנוסחה ב-1943 הנציחה את העדתיות במדינה במבנה המשטר הלבנוני.

המרונים

המרונים הם זרם לא גדול בנצרות הקתולית שהחל להתגבש סביב המאה ה-5 באזורי סוריה והר הלבנון של ימינו. מאמצע המאה ה-19 חלה מעורבות הולכת וגוברת של צרפת בלבנון, והתחזק הקשר בינה לבין המרונים, הנמנים על אותה הכנסייה. לצרפתים היה אינטרס להפיץ את תרבותם ולקדם את האינטרסים הפוליטיים והכלכליים באזור, ואילו המרונים ראו בצרפת כפטרון המגן עליהם כעדה החיה בתחומי האימפריה העות'מאנית המוסלמית. האמנה הלאומית קיבעה את העדה המרונית כעדה הגדולה בלבנון, המאיישת תפקידים בכירים בממשל, בפוליטיקה ובמנהל הלבנוני. למשל, על-פי האמנה נשיא לבנון (התפקיד החשוב במדינה) ומפקד הצבא יהיו תמיד בני העדה המרונית. מרבית בני העדה יושבים באזורים העירוניים שבמרכז המדינה, אולם גודלם היחסי באוכלוסייה פחת משמעותית בעשורים האחרונים, בעיקר עקב הגירה של בני העדה וריבוי ילודה של מוסלמים.

הסונים

בזמן השלטון העות'מאני נהנו הסונים מיחס מועדף בשל הזיקה הדתית המשותפת בינם לבין הטורקים, אולם עם כניסת הצרפתים למרחב כוחם נחלש. על פי הערכות, העדה הסונית בלבנון מונה כיום כ-31.9% מהאוכלוסייה. במסגרת האמנה הלאומית והסכם טאיף נקבע כי נציג העדה הסונית ישמש באופן קבוע בתפקיד ראש הממשלה. הסונים יושבים בערים הגדולות - ביירות, צידון וטריפולי, ובמזרח המדינה.

השיעים

בתקופת האימפריה העות'מאנית סבלה העדה השיעית מרדיפה ומדיכוי של השלטון הסוני. שלטון המנדט הצרפתי העדיף את השיעים על פני הסונים, שלא הכירו בלאומיות הלבנונית (אלא ראו עצמם חלק מ"סוריה הגדולה") והתנגדו להימצאות גורם אימפריאליסטי במרחב. תחת הצרפתים קיבלו השיעים לראשונה ייצוג דתי (הקמת בית-דין לעדה), נפתחו למודרניזציה והחלו בתהליך של עיור. במסגרת חלוקת התפקידים שנקבעה באמנה הלאומית, נקבע כי נציג העדה השיעית יאייש את תפקיד יו"ר הפרלמנט.

כיום, העדה השיעית חיה ברובה בדרום לבנון, אזורי ג'בל עאמל והבקעא, שם האוכלוסייה ענייה, כפרית ועוסקת בעיקר בחקלאות, ואילו האוכלוסייה המשכילה והאמידה של בני העדה חיה בערים ביירות וצור. הגידול הדמוגרפי בקרב השיעים בלבנון ותחושות הדיכוי וחוסר הייצוגיות בחברה הלבנונית הביאה בשנות השבעים להתגבשות תנועת "אמל" שנועדה לתת ביטוי לעדה שחשה מודרת מהחברה הלבנונית, ובהמשך להקמת ארגון הטרור חיזבאללה בסוף שנות השמונים.

זרקור הסברה

האקנה החברתי של לבנון

הדרוזים

הדת הדרוזית היא דוקטרינה דתית שהתפתחה מתוך האסלאם במאה ה-11 במצרים. בעקבות רדיפות שחוו באותה התקופה מצד שליטי מצרים, הגיעו הדרוזים לארץ ישראל, סוריה והר הלבנון. הדרוזים הם מיעוט בלבנון ומהווים כ-5.6% מכלל האוכלוסייה, אולם השפעתם גדולה מגודלם היחסי בחברה, כאשר משפחות דרוזיות נכבדות, כמו ג'ונבלאט או ארסלאן, נוטלות חלק פעיל בפוליטיקה הארצית. במסגרת חלוקת התפקידים שנקבעה באמנה הלאומית, נקבע כי נציג העדה הדרוזית יאיש את תפקיד שר ההגנה.

השטח החברתי והשפעתו על החברה הלבנונית

כמעט מייסודה חוותה לבנון משברים ומלחמות אזרחים שפרצו בשל המורכבות העדתית והדתית, והמחלוקת המתמשכת בדבר הייצוגיות וחלוקת משאבים. ב-1958 פרץ משבר בעקבות ניסיון הנשיא המרוני, כאמיל שמעון, לשנות את החוקה ולהיבחר לכהונה שנייה, מה שגרם להתכתשות בין מיליציות נוצריות מקומיות לבין דרוזים וסונים, ולהתערבותן של ארה"ב מצד אחד ומצרים הנאצריסטית, שנתמכה ע"י ברית המועצות, מצד שני.

בשנים 1975-1989 התחוללה מלחמת האזרחים עקב תחושות הדרה וחוסר הייצוגיות של העדה השיעית בלבנון. במלחמה נהרגו כ-150,000 בני אדם ותוצאותיה הביאו לניסוחו של הסכם טאיף – מסמך פוליטי שנועד להסדיר את איוש התפקידים ולהציע רפורמות בתחומי הכלכלה, המשפט, החברה וכו'. על אף שהסכם טאיף נועד לתת ביטוי ושוויון לקבוצות חלשות יותר, הוא שימר במידה רבה את הסטטוס-קוו והותיר את הכוח בידי העדה המרונית.

למלחמת האזרחים היו גם השלכות על הסכסוך הישראלי-פלסטיני. לאחר סילוקו של אש"ף מירדן ב-1970 ("ספטמבר השחור") פעל אש"ף נגד ישראל בירי קטיושות ופעילויות טרור מדרום לבנון. בשנת 1982 פלש צה"ל ללבנון על מנת לחסל מאחז של אש"ף שם, ובמשך 18 שנים נלחם ב-"רצועת הביטחון" בדרום לבנון. בשנים אלה התעצם כוחו של חיזבאללה כארגון לבנוני, הנתמך ע"י איראן, כנגד ישראל. לאחר יציאת צה"ל מדרום לבנון בשנת 2000 שורטט "הקו הכחול" – הגבול היבשתי, בו מספר מוקדי אי הסכמה שעודם סלע מחלוקת בין ישראל ללבנון.

לסיכום

בלבנון חיים כ-5.25 מיליון תושבים המשתייכים לדתות ועדות שונות – נוצרים-מרונים, סונים, שיעים, דרוזים ועוד. ריבוי ילודה מוסלמי והגירה מרונית מעבר לים, הפכו את הנוצרים למיעוט לעומת המוסלמים. כתוצאה מכך התחזקה נציגות השיעים בשלטון וניתן מעמד רשמי לחיזבאללה כשותף בפוליטיקה הלבנונית (למשל, מפלגת "אמל" השיעית מחזיקה ב-17 מושבים מתוך 128 בפרלמנט). לבנון מצויה בעשורים האחרונים, ובשנים האחרונות ביתר שאת, במשבר משילות של השלטון המרכזי ובמשבר כלכלי הולך ומחריף: מלחמת לבנון השנייה ב-2006, הפיצוץ בנמל ביירות ב-2018, מגפת הקורונה ב-2020 וירידה מתמשכת בהשקעות זרות הסבו לה נזקים רבים. באוקטובר 2022, בעיצומו של המשבר הכלכלי, נטש הנשיא מישל עאון את תפקידו ומאז ממלא את מקומו בתפקיד ראש הממשלה הסוני, נג'יב מקיאתי. חוסר היציבות הפוליטית והחברתית בלבנון והיעדר המשילות מצד השלטון המרכזי איפשר לאורך השנים התערבות של גורמים זרים: סוריה הרואה באופן מסורתי את לבנון כחלק ממנה, וכיום בעיקר מעורבות של איראן, המאמנת ומחמשת את חיזבאללה כשלוח ("פרקוסי") למימוש האינטרסים האיראניים במרחב בכלל וכנגד ישראל בפרט.

